

KNIHA SUDCOV

Kniha bola napísaná po hebrejsky. Jej text je pomerne dobre zachovaný. V názve knihy nejestvujú nijaké problémy, vo všetkých verziách (hebrejská, grécke, latinská) je zhodný (*šofetím - kritai* - iudices) - Sudcovia. Názov knihy je veľmi výstižný, ak slovo „sudca“ neberieme v dnešnom slova zmysle, ale v biblickom, kde *šafat* znamenalo „zaistiť spravodlivosť“; „pomstiť krivdu“; „oslobodiť nevinného spod útlaku“ alebo všeobecnejšie: „znovu ustanoviť kompromisnú situáciu“ zaistením triumfu potlačeného práva a zaistením slobody. Teologický zmysel tohto slova dáva podobný obsah. Boh povoláva svojich sudcov, aby uplatnili Boží poriadok a Boh sám je sudca národov.

V knihe Sudcov vystupuje dvanásť sudcov, šesť väčších a šesť menších sudcov. Sudcu z knihy Sudcov by sme mohli charakterizovať ako príležitostného veliteľa, akéhosi diktátora, ktorý je v kritickej dobe vybavený všetkými právomocami s cieľom vyslobodiť jeden alebo viaceré izraelské kmene z útlaku ich susedov. Počas obdobia pokoja sudcovia mali podelené svoje oblasti s limitovanou právomocou. Niektorému sudcovi pomáhal aj napr. jeho syn alebo viacerí členovia rodiny. V takomto prípade vykonávali úlohy veliteľov (náčelníkov). V čase nebezpečenstva sa prejavovali centralistické tendencie. Ani jeden sudca nevykonával svoju funkciu súčasne nad všetkými kmeňmi, ale maximálne nad niekoľkými kmeňmi, ktoré boli v momentálnom nebezpečenstve, alebo v područí nejakého cudzieho kmeňa. Po vyslobodení nastáva opäť slobodný život.

Celá kniha je zostavená homogénne: na začiatku je trochu dlhší úvod (1,1-3,6), za ktorým nasleduje vlastná časť, korpus knihy (3,7-16,31) a záver tvorí dvojnásobný dodatok (kap. 17-18 a 19-21).

Úvod (1,1-3,6): obsahuje dve časti, opis politickej situácie a náčrt historicko-teologickej interpretácie Izraela Boh posielal sudcov v čase nebezpečenstva alebo už v čase útlaku, ktorí vyslobodili ľud spod útlaku. Vždy sa opakuje schéma hriech - trest - ľútosť - vyslobodenie, ktorá je aj hlavnou štruktúrou knihy.

Hlavnú časť knihy (3,7-16,31) tvoria jednotliví sudcovia: Otoniel, Aod, Samgar, Debora a Barak, Gedeon, Tola, Jair, Jefte, Abesan, Ahialon, Abdon, Samson.

Dodatky (kap. 17 - 18): opísaný je istý Micha, u ktorého býval istý levita. Tohto našli Daniti (kmeň Dan) a zajali do svojho nového prostredia, kde bol ustanovený za kňaza svätyne v Šíle.

(19 - 21): je tu reč o hanebnom čine Benjamíncov v Gabae. Na smrť utýrali istú Betlehemčanku. Jej manžel rozsekal jej mŕtve telo na dvanásť častí a poslal do všetkých kmeňov. Nasledovala trestná výprava. Benjamínci boli porazení. Všetky ostatné kmene urobili prísahu, že nedajú Benjamíncom svoje dcéry za ženy. Vznikol však problém, ako zaistiť pokračovanie rodu. Rozhodli tak, že pobili mužov Jabesa Galaadského za to, že neprišiel na sviatky do Šílo a ich dcéry si Benjamínci mali vziať za manželky a keď ešte chýbalo, mali si ukradnúť z tých dievčat, ktoré prišli

tancovať na sviatky do Šílo. Zmysel úryvku vysvetľujú vety (tzv. inklúzia), do ktorých je táto udalosť vložená v 19,1 a 21,25: „V tom čase nebolo v Izraeli kráľa...“; „V tých dňoch nebolo v Izraeli kráľa...“

Autor knihy sa podujal podať históriu Izraela tej doby podľa 4-fázovej schémy (hriech - trest - ľútosť - vyslobodenie) a tomu podriaďuje aj výber materiálu. Pri podávaní jednotlivých etáp informuje aj o niektorých detailoch napr. modlárske praktiky, trest prostredníctvom útlaku zo strany cudzincov, vyslobodenie prostredníctvom nejakého sudcu. Tieto etapy sú často uvádzané nejakými formulami:

- hriech: „Izraelovi synovia robili, čo je zlé v Pánových očiach...“ (2,11; 3,7.12; 4,1...)
- trest: „tu vzbĺkol Pánov hnev proti...“ (2,14.20; 3,8; 10,7)
- ľútosť: „tu volali Izraelovi synovia k Pánovi...“ (3,9.15; 4,3; 6,6...)
- vyslobodenie: „Pán vzbudil Izraelovým synom osloboditeľa...“ (3,9.15)

Zdá sa, že dielo nevzniklo naraz ani od jedného autora. Pravdepodobne jestvovali pramene, ktoré mohli spočiatku kolovať v ústnej forme. Tieto tradície sa sústreďovali v rámci toho kmeňa, ktorého sa týkali.

Zaujímavou literárnou stránkou týchto rozprávání je istá záľuba v tragicko-komických prvkoch (Samson, riešenie krádeže dievčat v ílo, spôsob boja Gedeona). Taktiež sa v tejto knihe nachádzajú pomerne pestré druhy: jemná poézia (5,1-31); enigma (hádanka) (14,14); modlitba (5,31; 16,29; 21,3); dialóg (11,6-28)...

Kniha Sudciov nedovoľuje napísať nejakú súvislú históriu. Ide totiž o umelú chronológiu. Kládie vedľa seba obdobia, ktoré sa navzájom mohli prekrývať, pretože útlak a oslobodenie sa vždy dotýka iba jednej časti územia. Obdobie sudcov bolo obdobím medzi kmeňovým a monarchistickým režimom.

Náboženské posolstvo: Kniha zdôrazňuje dôležitosť dodržiavať Božie príkazy (2,17; 3,4); neopustiť Boha v prospech iných bohov (2,11.13.19; 3,7; 6,10; 10,6.10.13); nepripojiť sa k modlárom (2,2; 3,6).

Svätopisec ukazuje, že na sudcoch spočinul Boží duch, a takto sú vyzvaní stáť na čele nejakej vojenskej akcie zameranej na oslobodenie národa alebo kmeňov. Ich poslanie je teda náboženské a v tomto svojom poslaní sa sudcovia stávajú aj politickými vodcami ľudu. Ich poslanie je charizmatické, po skončení alebo naplnení úlohy sa osoba sudcu sťahuje do úzadia.

Napriek nevernostiam Izraela však zmluva neprestáva platiť, Boh totiž neprestáva dodržiavať svoje prisľúbenia a víťazstvá sudcov sú stále novými dôkazmi tejto Božej priazne voči svojmu ľudu. Kniha Sudcov sa stala istým modelom, ktorý na pozemských víťazstvách sudcov hovorí o poslednom definitívnom víťazstve Mesiáša. Kniha teda predstavuje Ďalší stupeň v postupe Božieho zjavenia a v upevňovaní a prehľbovaní viery ľudu v Boha.

KNIHA DANIEL

Kniha proroka Daniela nesie meno nie podľa autora, ale podľa hlavnej postavy. Meno Daniel znamená „Boh je sudca“ alebo „Mojím sudcom je Boh“. Kniha sa delí na tri hlavné časti. Prvá časť (Dan 1-6) obsahuje rozprávania, ktoré sa odohrávajú na rozličných dvoroch pohanských kráľov. Z rôznych konfliktov vychádza Daniel vždy ako víťaz. Druhá časť (Dan 7-12) obsahuje 5 apokalyptických videní, ktoré sú dané Danielovi, ktorý o nich hovorí v 1. osobe. Tretia časť (Dan 13-14) hovorí o starcoch, ktorí sa spreneverili svojmu poslaniu a v 14. kapitole je výsmech z pohanstva. Židovská tradícia neprijala do svojho kánona tie časti knihy, ktoré boli napísané v gréčtine (Dan 3,24-90; 13-14). Tieto časti sa nenachádzajú ani v protestanských vydaniach Biblie. Židovská tradícia nezaradzuje spis medzi tzv. prorocké ale medzi tzv. spisy, ktoré nasledujú po Tóre a Prorokoch.

Hoci hovoríme o Knihe **proroka** Daniela, tento spis je v skutočnosti apokalyptický (nie prorocký) spis. Apokalyptika začína predovšetkým v helénskom období (koniec 4. stor. pred Kr.). Helenizmus bol zo strany zbožných Židov považovaný za nástrahu pre vieru. Videli, že helénska kultúra nivočí židovské prostredie. Helenizmus prenikol do samotného náboženstva. Boli snahy pretvoriť Jeruzalem podľa vzoru helénskych miest. V blízkosti jeruzalemského chrámu bol vybudovaný štadión na atletické preteky. Konali sa zápasy, na ktorých sa zúčastňovali aj obnažení židovskí zápasníci. Grécke umenie prinieslo nahotu v zobrazovaní ľudských osôb, čo židovské náboženstvo prísne zakazovalo. Apokalyptická literatúra konfrontuje vieru v Boha s prostredím, v ktorom žije. Dopúšťame sa preto omylu, keď si myslíme, že ide o rojčenie alebo snárstvo. Apokalyptik citlivo vníma realitu a snaží sa hľadať odpovede. Vyžaduje od seba a od svojich vrstovníkov vernosť Bohu a zachovávanie morálnych predpisov.

Podľa príbehu Daniel pochádzal zo vznešeného židovského rodu. V čase babylonského zajatia bol vychovávaný na babylonskom kráľovskom dvore, osvojil si babylonskú kultúru a získal si takú autoritu, že dlhý čas mal medzi babylonskými mudrcmi vedúce postavenie a vynikal múdrosťou. Kniha uvádza Danielove zážitky na babylonskom dvore a viaceré jeho videnia. Hlavnou témou tejto knihy je konflikt medzi židovským náboženstvom a pohanskými panovníkmi. Daniel vystupuje so svojou múdrosťou a vernosťou Bohu. Kniha je písaná formou „hagady“, čo je rozprávanie historiek a príhod so zámerom vyjadriť nejaké mravné poučenie. Rozprávanie o Danielovi tak nemožno chápať ako čisto historické udalosti. Autor napísal túto knihu okolo roku 165 p. n. l., no príbeh zasadzuje do obdobia okolo roku 600 p. n. l. Vtedy kráľ babylonský Nabuchodonozor dobyl celú Mezopotámiu, ba dokonca aj Egypt a vytvoril silnú ríšu. V roku 587 pred Kr. vyplienil a úplne zničil Jeruzalem a jeho svätý chrám a mnohých Židov odviekol do zajatia do Babylonu. Autor spisu žil v 2. stor., v dobe, keď krajinu ovládal Antiochus IV. Epifanes, ktorý svojou krutosťou a zneuctovaním židovského náboženstva silno pripomínal kráľa Nabuchodonozora. Text sa nepridŕža známých faktov a historické nezrovnalosti sú v ňom

časté, ale na zreteli je predovšetkým posolstvo. Kniha chce povedať dve zásadné veci: v spore medzi židovstvom a pohanstvom má byť ľud aj tu a teraz verný vo vyznaní jediného pravého Boha, ktorý verne sprevádzal svoj ľud aj v minulosti; a ďalej, pohanskí panovníci a vodcovia sa skôr či neskôr chytia do pasce svojej vlastnej pasce.

V Dan 1-6 je posolstvo pre Židov, ktorí žijú mimo územie svojej domoviny. Nemajú nablízku jeruzalemský chrám, kňazov, rodinu a priateľské prostredie. Predsa sa majú usilovať zostať vernými Bohu. Keď v roku 539 pred Kr. perzský kráľ Kýros umožnil Židom návrat do domoviny, mnohí z nich zostali v cudzine, lebo sa tam usadili, založili rodinu, našli dobrú prácu. Preto táto časť knihy chcela povzbudiť všetkým, ktorí žili v podobných pomeroch. Život viery je možný aj v cudzine. Kniha ukazuje, ako sa zúčastňovať na živote cudzieho národa pod cudzou (pohanskou) vládou bez toho, aby sa zradili Božie prikázania. Táto časť je aktuálna aj dnes, keď mnohí veriaci cestujú za prácou, štúdiom do zahraničia, na internáty, do cudzích miest. Sú vzdialení od rodného chrámu, rodiny, zázemia, ale majú aj v novom prostredí zostať verní Bohu a Cirkvi a žiť v tamojšom spoločenstve veriacich.

V Dan 7-12 je opísaných 5 videní. Videnie je prostriedkom komunikácie s božským svetom, čo je známe už z prorockej literatúry. Aj preto v katolíckom zozname inšpirovaných kníh je Daniel uvedený medzi prorockými spismi. Ide o videnia, v ktorých vystupujú šelmy a majú symbolický význam. Predstavujú politické mocnosti. Napriek ich sile, Boh stojí nad nimi a rozhoduje o ich životoch. Táto časť ukazuje, že všetky formy zla a utrpenia sú dočasné. Príde ich koniec, o ktorom vie Boh. Preto je potrebné byť vytrvalý vo viere a dôverovať Bohu. Dan 7-12 je svojím charakterom odlišná od predchádzajúcich kapitol Dan 1-6, kde kniha vyjadruje sympatie k cudzie politickej moci. V Dan 7-12 sa tento postoj mení a politická moc je personifikovaná mytologickými obludami, ktoré vychádzajú z mora. To vedie niektorých biblistov k presvedčeniu, že kniha nie je dielom jedného autora, ale viacerých autorov z rôznych období. Táto časť obsahuje aj obraz „syna človeka“, ktorý sa stal v Novom zákone titulom Ježiša Krista. Výraz „Syn človeka“ znamená jednoducho toľko ako „človek.“ V Ježišovi Kristovi sa zjavuje človek, aký má byť skutočne. Kniha proroka Daniela nám však ukazuje aj novú perspektívu tohto výrazu. V Dan 7, kde je tento obraz použitý, najskôr vystupujú „zdola“ – z hlbín morskej obludy, ktoré predstavujú násilie a zlobu. Potom však prichádza v nebeských oblakoch (porov. Dan 7,13-14) Syn človeka. Proti beštiám zdola stojí človek zhora. Syn človeka predstavuje víziu budúceho kráľovstva spásy – pozitívna podoba dejín oproti negatívnej skúsenosti s pozemskými vladármi. Na tieto očakávania nadviazal Ježiš svojím ohlasovaním Božieho kráľovstva, ktoré prišlo v jeho osobe.

Dan 13 zdôrazňuje, že Boh sa ujme tých, ktorí mu dôverujú, zachovávajú jeho predpisy a nepodliehajú tlakom okolia a obráni ich. Dan 14 je výsmechom modlárstva a pohanstva.

LIST FILEMONOVI

List Filemonovi je najkratším Pavlovým listom. Je tak krátky, že sa ani nedelí na kapitoly, ale iba na verše. Obsahuje 25 veršov a 335 gréckych slov. Zbytočne by sme v tomto liste hľadali typické Pavlove témy: hriech, ospravedlivenie, vykúpenie, viera a skutky, smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista, Pánov druhý príchod atď. Z teologického hľadiska určite nepatrí medzi ťažiskové listy Pavlovej náuky.

List Filemonovi nie je dôležitý rozsahom alebo obsahom. Je plný lásky, ktorá prekonáva každú povinnosť. Pavol nazýva adresátov listu láskyplnými osloveniami - milovaný spolupracovník, sestra, spolubojovník (porov. Flm 1) ako vyjadrenie duchovného priateľstva, o ktorom je Pavol presvedčený, že musí zahrnúť aj Onezima, za ktorého v liste prosí. List je teda emotívny a osobný, rovnako, ako aj naša viera v Boha musí byť zanietená a osobná. Vo väčšine svojich listov sa Pavol hrdy označuje ako apoštol. Chce tak zdôrazniť, že aj jemu, rovnako ako ostatným apoštolom, bolo zjavené Kristovo evanjelium, aby ho zanesol do celého sveta. V Liste Filemonovi sa Pavol pokorne nazýva väzňom Ježiša Krista. Voči svojmu priateľovi nechce používať apoštolskú autoritu, ale bratskú lásku. Pavol napísal list vo väzení, kde ani uprostred utrpenia nezabúda na tých, ku ktorým je poslaný, a ktorých získal pre Krista.

List ukazuje, že v spoločnosti jestvujú rozdiely v sociálnom a ekonomickom postavení, ale nejestvuje žiadny rozdiel v Kristovi Ježišovi. Kto ich robí, neporozumel Ježišovmu evanjeliu. Prijatie evanjelia znamená usilovať sa o viac, než len splnenie svojich kresťanských povinností. Pavol adresoval list nielen Filemonovi ale aj miestnemu spoločenstvu. Naša rodina, pracovisko a farnosť je miestom našich aktivít, je miestom, kde nestretávame anonymných ľudí, ale konkrétnych bratov a sestry z rozdielnych spoločenských vrstiev, ale rovnakej dôstojnosti Božích synov a dcér. Kresťanstvo nerobí a nesmie robiť z kresťanov jednoliatu masu, ale vníma rozdielnosti, ktoré sú darom pre službu Cirkvi a spoločnosti.

Vo verši 19 Pavol uvádza: „*píšem vlastnou rukou*“, čo môže znamenať jednak to, že celý list napísal vlastnoručne alebo to, že list diktoval pisárovi a do listu pridal aj niekoľko veršov vlastnou rukou. Hoci z listu je zrejmé, že bol napísaný vo väzení, nevieme s určitosťou odpovedať, o ktoré väzenie ide. Do úvahy pripadajú tri miesta Rím, Cézarea Prímorská, Efez.

Adresátmi listu je trojica osôb Filemon, Apfia a Archippus ako aj celé cirkevné spoločenstvo. List má od svojho úvodu veľmi dôverný tón. Pavol nazýva Filemona *milovaným spolupracovníkom*, Apfiu *sestrou* a Archippa *spolubojovníkom*. Niektorí odborníci sa domnievajú, že Apfia bola manželkou alebo dcérou Filemona a Archippus bol ich synom alebo bratom. Nie je to však možné dokázať. Napriek viacerým menám, hlavným adresátom listu je na prvom mieste Filemon, ktorý je priamo v liste oslovený v druhej osobe „ty.“ Z listu Kolosanom vyplýva, že Onezimus pochádzal z Kolós: „*s Onezimom, verným a milovaným bratom, ktorý je od vás.*“ (Kol 4,9) Z toho vyplýva, že pravdepodobne z toho istého mesta pochádzal aj Filemon.

Kolosy bolo starobylé mesto vo Frýgii (dnešné Turecko). Neďaleko sa nachádzali ďalšie dve mestá Laodicea a Hierapolis. Laodicei je adresovaný jeden z listov siedmym cirkvám v Zjavení apoštola Jána 3,14-22. Mesto Hierapolis považovalo za svojho zakladateľa Apollóna, boha svetla a slnka, ktorému bol postavený v meste chrám. Všetky tri mestá sa nachádzali v údolí rieky Lycus a Kristovo evanjelium sa k nim dostalo pravdepodobne počas Pavlovho pobytu v Efeze: „*To trvalo dva roky, takže všetci, čo bývali v Ázii, Židia i Gréci, počuli Pánovo slovo.*“ (Sk 19,10)

Filemon mohol byť obchodníkom, ktorý vlastnil otrokov a cestoval za obchodom po krajine. Počas Pavlovho pôsobenia v Efeze na tretej misijnej ceste v rokoch 54-57 po Kr. sa s ním stretol a Pavol ho získal pre kresťanstvo, ako vyplýva z obsahu listu: „*Ty mne dlhuješ aj seba samého.*“ (Flm 19) Pavol sa stal duchovným otcom a učiteľom Filemona. Jeho dom sa čoskoro stal miestom, kde sa stretávalo cirkevné spoločenstvo, keďže list je adresovaný cirkvi „*ktorá je v tvojom dome.*“ (Flm 2)

List Filemonovi nám hovorí o stretnutí Pavla s Onezimom. Najstaršie vysvetlenie okolností stretnutia hovorí, že Onezimus, ktorý nebol kresťanom a bol otrokom v dome Filemona, spôsobil nejakú vážnu škodu svojmu pánovi: „*A ak ťa v niečom poškodil, alebo ak ti je niečo dlžen, mne to pripočítaj.*“ (Flm 18) Problém sa rozhodol riešiť tak, že utiekol od svojho pána a vyhľadal Pavla vo väzení, váženého priateľa svojho pána a u neho hľadal pomoc, možno priamo ochranu, keďže za útek mu hrozil trest. Pavol získal Onezima pre kresťanstvo: „*Prosím ťa za svojho syna Onezima, ktorého som splodil v okovách*“ (Flm 10) a z jeho vlastných úst sa dozvedel o láskavosti a viere, ktorú Filemon požíval v Kolosách: „*Ustavične vzdávam vďaky svojmu Bohu, keď si na teba spomínam vo svojich modlitbách, keď počujem o tvojej láske a viere, akú máš k Pánu Ježišovi a k všetkým svätým...*“ (Flm 4-5) Na Filemonovej láske a viere Pavol postavil svoju prosbu ohľadom otroka Onezima., ktorú vyjadril listom priateľovi Filemonovi. Výsledkom stretnutia Pavla s Onezimom je veľmi dôverný a naliehavý list, v ktorom apoštol oroduje u svojho priateľa Filemona za jeho otroka. Hoci by si ho rád ponechal pre službu evanjelia, uznáva Filemonovo právo rozhodnúť o Onezimovom osude: „*Chcel som si ho ponechať pri sebe, aby mi v okovách pre evanjelium slúžil namiesto teba. Ale nechcel som nič urobiť bez tvojho súhlasu, aby tvoj dobrý skutok nebol akoby vynútený, ale dobrovoľný.*“ (Flm 13-14) Pavol nevyužíva svoju apoštolskú autoritu, ale skôr apeluje na Filemonovu vieru a lásku a je presvedčený, že jeho priateľ urobí viac, než len to, o čo ho Pavol žiada: „*Píšem ti v dôvere v tvoju poslušnosť a viem, že urobíš viac, ako hovorím.*“ (Flm 21) List predstavuje možnosť, ako bližšie spoznávať Pavlove listy.

JAKUBOV LIST

Jakubov list v kánone Nového zákona stojí na prvom mieste spomedzi siedmych listov, ktoré nesú označenie katolícke (v gréčtine *katholikos* - *všeobecný, univerzálny*). Okrem spomínaného Jakubovho listu tu patria 1-2 list Petrov, 1-3 list Jánov a Júdov list. Katolícke listy sa vyznačujú tým, že ich názov nie je určený podľa adresátov, či už niektorého cirkevného spoločenstva (napríklad Solúnčanom, Korint'anom, Rimanom atď.) alebo konkrétnej osoby (napríklad Filemonovi, Timotejovi, Títovi), ale podľa odosielateľa (Peter, Ján, Júda). Navyše adresátom nie je jedno kresťanské spoločenstvo, ale všetky alebo aspoň veľký okruh spoločenstiev.

Samotný autor sa v liste predstavuje „*Jakub, služobník Boha a Pána Ježiša Krista, posielala pozdrav dvanástim kmeňom v diaspore*“ (Jak 1,1), ale bez toho, aby uviedol o sebe ďalšie podrobnosti. Titul, ktorý uvádza na začiatku listu, poukazuje na dve biblické roviny. Prvá je starozákonná rovina - *služobník Boha*. Druhý výraz je novozákonným vyjadrením - *služobník Pána Ježiša Krista*, ktorý už poznáme z listov svätého Pavla a viaže sa predovšetkým na apoštolský úrad. Ale kto je tento služobník Boha a Pána Ježiša Krista? Novozákonné texty uvádzajú viacero postáv, ktoré nesú meno Jakub. Autor listu sa s autoritou obracia na kmene v diaspore. To znamená, že ide o osobu, ktorá je dobre známa adresátom po celom svete. Ak by šlo o neznámeho kresťana, ťažko predpokladať, žeby sa s takou autoritou obracal na veriacich rozptýlených po celom svete. Preto identitu Jakuba treba hľadať vnútri kresťanskej komunity, v osobe požívajúcej takú úctu, ktorá bola známa aj veriacim v diaspore. Na základe novozákonných textov prichádzajú do najmä tieto tri osoby:

1. Jakub starší, syn Zebedejov a brat apoštola Jána. Keď v roku 41 po Kr. prevzal vládu v Palestíne vnuk Herodesa Veľkého - Herodes Agripa I. nechal usmrtiť Jakuba. Bolo to niekedy medzi rokmi 42-44 po Kr a Skutky apoštolov spomínajú jeho smrť: „*V tom čase kráľ Herodes položil ruky na niektorých príslušníkov Cirkvi a mučil ich. Jánovho brata Jakuba zabil mečom.*“ (Sk 12,2) Preto ako autor listu nepripadá do úvahy, lebo príliš rýchlo odchádza z dejín Nového zákona.
2. Jakub, syn Alfejov. Na základe správy z Markovho evanjelia je nazývaný mladší alebo menší. Hieronym na základe textu v Mk 6,3 spája postavu Jakuba, syna Alfejovho s Jakubom, Pánovým bratom: „*Vari to nie je tesár, syn Márie a brat Jakuba a Jozesa, Júdu a Šimona?*“ Jakub patrilo do okruhu dvanástich apoštolov a v Novom zákone sa spomína iba štyrikrát vždy označený ako syn Alfejov.
3. Jakub, Pánov brat. Epifánus (315-403 po Kr.) hovorí, že Jakub a ďalší Ježišovi bratia boli Jozefovými synmi z prvého manželstva. Túto interpretáciu zastávali aj niektorí cirkevní otcovia ako Klement Alexandrijský, Euzébius a Origenes a dodnes ju zastáva pravoslávna Cirkev. Koncom 4. storočia Helvídius rozširoval mienku, podľa ktorej výraz „bratia“ skutočne znamená, že Mária a Jozef mali okrem Ježiša ďalšie deti. Proti tejto mienke sa v staroveku

postavil najmä Hieronym, podľa ktorého „Ježišovi bratia“ boli deťmi Kleopasa a Márie, sestry Ježišovej matky. Vychádza z textu v Jn 19,25: „Pri Ježišovom kríži stála jeho matka, **sestra jeho matky, Mária Kleopasova, a Mária Magdaléna.**“ Rímskokatolícka cirkev prijíma Hieronymovu interpretáciu, keď hovorí, že pod výrazom „bratia“ je potrebné rozumieť širšie príbuzenstvo – bratrance a pod. zo strany Ježišovej matky.

Dodnes prebieha diskusia, či v prípade Jakuba Alfejevho a Jakuba „Pánovho brata“ ide o jednu alebo o dve rozdielne osoby. Pavol v Gal 1,19 hovorí, že nevidel žiadneho z apoštolov iba Jakuba, Pánovho brata: „Keď poznali milosť, ktorú som dostal, Jakub, Kéfas a Ján, ktorých pokladali za stĺpy, podali mne a Barnabášovi pravicu na znak spoločenstva, že my pôjdeme medzi pohanov a oni medzi obrezaných.“ (Gal 2,9) Jakub je teda menovaný po boku apoštolov Petra a Jána, ale nie je použitý výraz „apoštoli“, ale „stĺpy“. Možno tým dôvodom bola skutočnosť, že Jakub nebol apoštolom. Ani v samotnom Jakobovom liste autor sám seba nikdy neoznačuje slovom „apoštol“. Ďalším argumentom je, že Jakub mladší je synom Alfeja, kým Jakub, Pánov brat, je podľa synom Kleopasa a Márie. Preto medzi biblistami postupne silnejú hlasy, že musíme rozlišovať medzi Jakubom, Alfejovým synom, ktorý patrilo do okruhu dvanástich apoštolov a má pomenovanie mladší resp. menší a Jakubom, Pánovým bratom, ktorý bol predstaveným jeruzalemského spoločenstva. Euzébius z Cézarey uvádza, že Jakubovi, Pánovmu bratovi, zverili apoštoli biskupský stolec v Jeruzaleme.

Dnes sa mnohí exegeti prikláňajú k názoru, že v prípade listu ide o pseudonýmiu. Pseudonýmia (niekedy sa označuje aj slovom pseudoepigrafia) je literárny postup, pri ktorom anonymný autor pripisuje svoje dielo inej významnej osobnosti. Skutočný autor si poslúžil osobou Jakuba, Pánovho brata, ktorý požíval mimoriadnu autoritu medzi kresťanmi v Jeruzaleme ako aj v iných spoločenstvách, ba dokonca medzi židovskými obyvateľmi a predstavenými Jeruzalema, aby tak lepšie mohol odovzdať svoje poslanstvo. Princíp pseudonýmie bol bežný v staroveku. Stretáva sa s ním aj v prípade niektorých listov apoštola Pavla – predovšetkým tzv. pastorálnych listov Prvého a Druhého listu Timotejovi a Listu Títovi, o ktorých sa domnievame, že za ich autorstvo stoja Pavlovi učeníci. Preto pripísanie autorstva niektorému napríklad z okruhu Jakobových učeníkov alebo žiakov nijako nenarušuje inšpiráciu listu a neumenšuje ani ich kanonickosť.

Adresátmi listu sú kresťania a to preto, lebo autor sa predstavuje ako služobník Boha a Ježiša Krista (porov. Jak 1,1) a jednak preto, lebo napomína adresátov, aby nespájali vieru v Ježiša Krista s nadŕžaním osobám. (porov. Jak 2,1).

Je potrebné povedať, že motív, ktorý sa neustále opakuje v liste, je **kontrast medzi „bohatými a chudobnými“**, ktorí nájdeme v častiach Jak 1,9-11; 2,1-13; 2,14-26; 5,1-6. Niektorých exegetov to viedlo k presvedčeniu, že spis je inšpirovaný „spiritualitou chudobných“ známou z tradície prorokov Starého zákona ako aj z evanjeliových výrokov.

Téma „bohatých a chudobných“ je však podriadená dominantnej téme, ktorou je **súlady medzi slovami a skutkami**. Už v Jak 1,21 čítame povzbudenie: „Prijmite zasiate slovo.“ V Jak 1,22-25 je naznačené ako uskutočňovať počuté slovo: „A slovo aj uskutočňujte, nebuďte len poslucháčmi, ktorí klamú sami seba. Lebo kto iba počúva slovo a neuskutočňuje ho, podobá sa mužovi, čo si v zrkadle prezerá svoju prirodzenú tvár. Pozrie sa na seba, odíde a hneď zabudne, aký je. Ale kto sa zahľadí do dokonalého zákona slobody a vytrvá, kto nie je zábudlivý poslucháč, ale uskutočňovateľ diela, ten bude blahoslavený pre svoje skutky.“

V liste sa neustále opakuje vzťah medzi:

- rozprávať a uskutočňovať;
- načúvať slovu a uskutočňovať ho;
- vierou a skutkami.

Ďalšou dôležitou témou je **vytrvalosť v skúškach**. Táto téma sa objavuje predovšetkým na začiatku listu (porov. Jak 1,2-4.12-15), kde autor hovorí, že skúška viery vedie k vytrvalosti a vytrvalosť je nevyhnutnou čnosťou na dosiahnutie dokonalosti (Jak 1,2-4).

Napokon sa dotkneme ešte témy **múdrosti**. V Jak 1,5 autor pozýva žiadať o dar múdrosti. Ale v Jak 3,13-18 odhaľuje omyl o múdrosti u tých, ktorí sa domnievajú, že sú múdri: „Kto je medzi vami múdry a rozumný? Nech dobrým životom ukáže svoje skutky v múdrej skromnosti. Ale ak máte v srdci trpkú žiarlivosť a sváry, potom sa nevychovaľujte a neluhajte proti pravde. To nie je múdrosť, ktorá zostupuje zhora, ale pozemská, telesná, diabolská. Lebo kde je žiarlivosť a sváry, tam je nepokoj a každé možné zlo. Múdrosť, ktorá je zhora, je predovšetkým cudná, potom upokojujúca, skromná, zmierlivá, plná milosrdenstva a dobrého ovocia, nepochybujúca a bez pretoárky. A ovocie spravodlivosti sa zasieva v pokoji pre tých, čo šíria pokoj.“

V tejto časti autor jasne rozlišuje medzi pozemskou múdrosťou a múdrosťou zhora. Zároveň pozýva ukázať pravú múdrosť, čiže tú, ktorá je zhora, svojimi skutkami. Múdrosť sa prejavuje dobrými skutkami. Jakubov list jasne zdôrazňuje, že skutočne múdрым človekom je ten, ktorý žije v zhode medzi vierou a skutkami, kto svoju vieru potvrdzuje dobrotou života.

Autor Jakubovho listu nemá v úmysle iba napomínať alebo iba povzbudzovať, ale skutočne priviesť hriešnikov z hriechu do pravdy slova, aby toto slovo prijali, lebo ono je zasiatym slovom, ktoré má moc spasíť ich duše.

TEOLOGICKÉ POSOLSTVO

Zvolené posolstvo týchto štyroch kníh pre Biblickú olympiádu je cesta k pravej slobode. V Knihe sudcov je sloboda v spojení predovšetkým s darom krajiny a pokojom od okolitých nepriateľov. Ide teda o slobodu prepojenú s konkrétnym, mohli by sme povedať až „hmatateľným“ darom. Keď sa izraelské kmene riadili podľa Božej vôle, tešili sa z krajiny, ktorú im Boh daroval a mali pokoj od národov, ktoré ich ohrozovali. Keď ale opustili Boha, strata slobody sa prejavila stratou suverenity a vládou iných mocností. Izraeliti sa stávali otrokmi druhých.

Kniha proroka Daniela svojím obsahom opisuje tých, ktorí boli odvedení do zajatia a sa usilovali zachovať národnú a náboženskú identitu aj v cudzine. Kniha bola zostavená v dobe, keď Izrael vo svojej vlastnej krajine čelil útokom na svoju vieru zo strany Seleukovcov v 2. stor. pred Kr. Myšlienka je vždy rovnaká. V popredí je teda predovšetkým národná a náboženská sloboda, ktorú kniha vyžaduje nielen od iných pre Izrael, ale predovšetkým nalieha, aby si samotní Židia zachovali túto slobodu. Vidíme, že už to nie je len vonkajšia sloboda (krajina, pokoj od nepriateľov), ale ide o vnútornú slobodu, slobodu ducha, ktorú človek môže prežívať aj v cudzom prostredí.

Pavlov list Filemonovi posúva chápanie slobody do novej roviny. Pavol ide cestou „zvnútornenia“. Sloboda sa totiž rodí najskôr v našom vnútri. Pavol teda nesúhlasí, aby Onezimus získal slobodu za pomoci násilia (vzbury, útuku a pod.), ale apeluje na Filemona, ktorý je už kresťanom, aby otroka prijal naspäť ako svojho brata. Pavol ponecháva všetko na slobodné zváženie Filemona, ale má dôveru, že jeho priateľ sa rozhodne správne. Je to ďalší krok v chápaní slobody, ktorá je zodpovedným rozhodnutím. Otrook spĺňa to, čo je nariadené, slobodný človek robí viac, než je prikázané. Takto sa Pavol obracia na Filemona, lebo vie, že urobí viac, než mu píše.

Jakubov list je ukázkou realizácie slobody. Sloboda totiž nie je samoľúba. V živote sa nemáme usilovať pre slobodu ako cieľ, ale pre slobodu, ktorá je prostriedkom na konanie dobra. Dobro má vtedy najväčšiu hodnotu, keď ho robíme bez prinútenia. Preto vyzýva: „*Hovorte a konajte ako tí, čo majú byť súdení podľa zákona slobody!*“ (Jak 2,12) Naša viera sa prejavuje skutkami, ale nie z donútenia, ale z vlastného rozhodnutia.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

JOZEF LEŠČINSKÝ, *PROROCI IZRAELA*, KOŠICE 2008.

FRANTIŠEK TRSTENSKÝ, *PAVLOV LIST FILEMONOVI*, SPIŠSKÁ KAPITULA 2009.

ANTON TYROL, *VŠEOBECNÝ ÚVOD DO BIBLICKÉHO ŠTÚDIA*, SVIT 2000. (www.kbd.sk)